

Антропософія

Філософське підґрунтя

Свобода людини

Найважливіше питання, яке постає перед Рудольфом Штайнером уже на початку його життєвого шляху, це питання про людську свободу. Він вивчає як філософів різних епох, так і своїх сучасників. Найбільш значимими стають для нього **Фрідріх Шіллер, Фрідріх Ніцше та Макс Штірнер.**

Розвиваючи власну філософію, Штайнер виходить із самого процесу пізнання. Сприйняття та поняття він розглядає як два елементи, що лежать в основі будь-якого пізнання. У своїй „Філософії свободи“ він зображує, як через сприйняття ми отримуємо знання про речі із зовнішнього світу. Та розпізнаємо ми їх лише тоді, як через мислення буде віднайдене відповідне поняття. Поняття належить речам так само, як їх колір чи запах. Воно вказує на духовний закон, за яким ці речі творяться. І як око бачить колір, так мислення „споглядає“ поняття. Але сприйняття (байдуже, чи то чуттєві, чи то понятійні) зазвичай входять у свідомість без наших зусиль. Причину цього людина не здатна розгледіти повністю. А відтак вона не може бути вільною.

Але ж мислення само може виробляти зміст, який не потребує імпульсу іззовні. Цей самостійно вироблений зміст мислення людина може розглядати – і розглядати мислячи. Тоді сприйняття та мислення співпадають одне в одному. Ніщо стороннє не втручається в цей процес. Його можна повністю розгледіти, простежити, і залежить він лише від особистої діяльності. Отже, він є актом свободи. В процесі мислення Р.Штайнер знайшов ту точку відліку, з якої мають походити всі подальші пізнання та розвитку вільної людини.

Тіло, душа та дух

Мислення – це процес суто духовний. В наш час багатьом людям важко уявити, що насправді означає „духовне“.

У 869 році римська Церква на Соборі в Константинополі проголосила догму: мовляв, людина складається лише з тіла й душі. Надалі вірити в те що, в людині є дух, її вірянам заборонялось. Того, хто на власний розсуд шукав доступу до божественно-духовного світу, було проклято як еретика. Цю догму в католицькій церкві плекають і дотепер. Вона наклала глибокий відбиток на образ людини Західної Європи. Навіть у сучасній науці натикаєшся на її відголос.

Р.Штайнер постає проти цього. Він підтримує твердження, що саме дух у людині і є тим, що становить собою її індивідуальність, тим, що надає їй людської гідності. Тіло, життя та душу мають і інші живі істоти. Та тільки людина як істота є носієм духовної суті. Цю суть Штайнер позначає як „Я“. Про Я можна мислити, але думкою його не вхопити. Пізнати його можна лише через його діяльність. Я – це творчий елемент у людині.

Духовний вимір Штайнер переживає не як щось „потоїбічне“, куди людська свідомість не може пробитися і як це стверджує Імануїл Кант. Але й монізм Ернста Геккеля з його свавільним обмеженням на матеріальній стороні світу Штайнер заперечує. Сам він захищає **спірітуальний монізм: існує тільки один світ, до якого духовне належить так само, як і та дійсність, що доступна органам чуттів.** „Матерія без духу, дух без матерії – ніколи не можуть існувати й діяти,“ – каже Гете. Як сліпий розпізнає колір після успішної операції, так само розпізнає духовне той, хто набув духовні органи

Аріманічна сутність, представник людства, люциферична сутність – Деталі скульптури Рудольфа Штайнера „Представник людства“

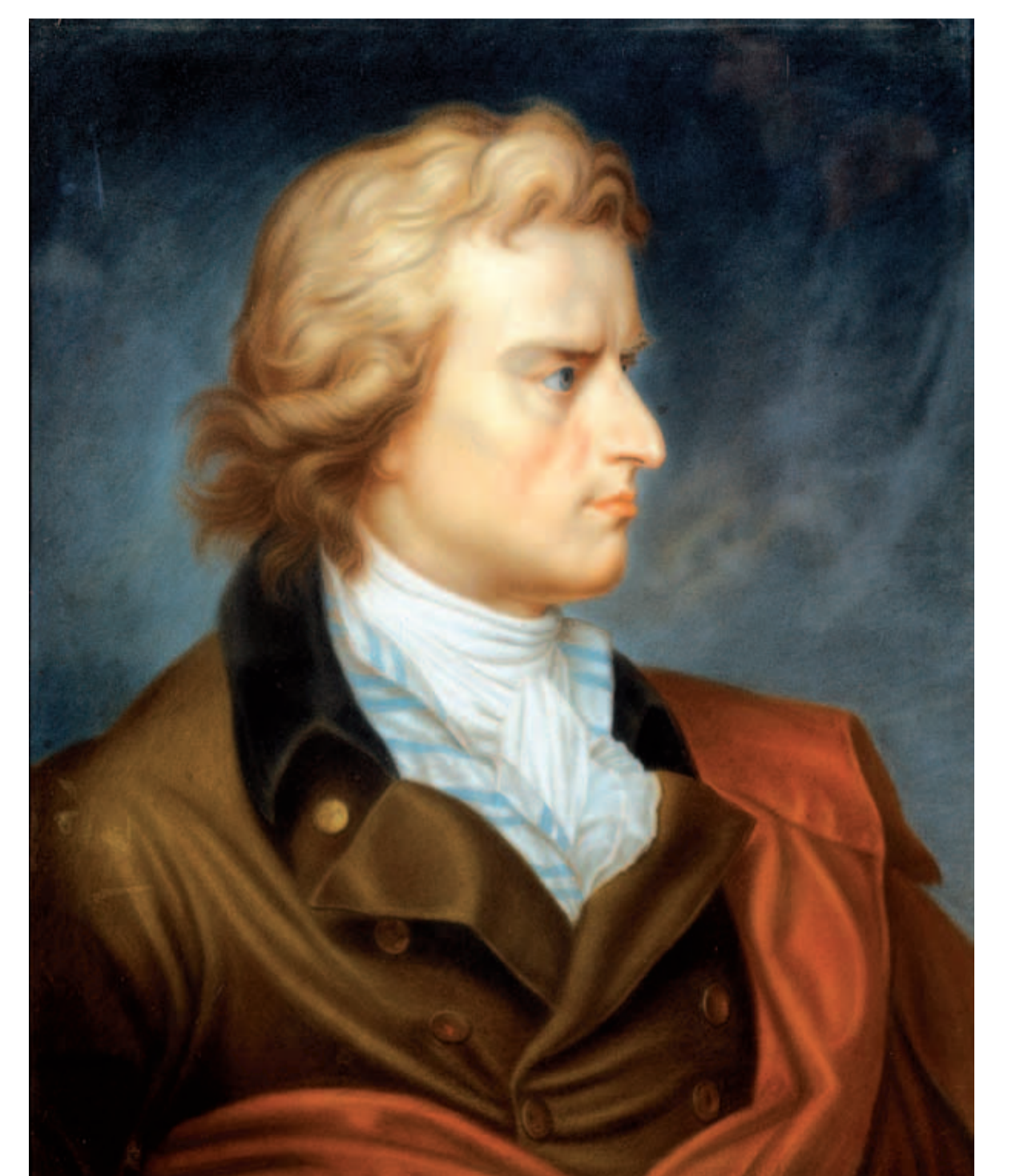
сприйняття на шляху учнівства. Ключ до цього знаходиться в людському Я.

Штайнер вважає, що завдяки своєму Я людина здатна розвиватися без обмежень. На своєму найвищому щаблі розвитку еволюція природи створила мислячу людину і тим самим – істоту, здатну до свободи. Щоб свобода справді могла існувати, людина повинна мати змогу діяти вільно. Умови для цього Штайнер досліджує в тій же „Філософії свободи“.

Дія реалізується завжди в конкретному контексті. Вільна людина визначає мотивацію для своїх діянь як етичне поняття самостійно. Його вона знаходить через мислення. Р.Штайнер називає це моральною інтуїцією. Вчинки з огляду на звички, традиції, релігію, будь-який авторитет, не можуть бути вільними. „Прямою протилежністю цим моральним принципам є Кантове: чини так, щоб моральні засади твоїх вчинків могли бути мірилом для всіх людей. Ця теза - це смерть усім індивідуальним імпульсам до дії. Не те, як би чинили усі люди, може бути визначальним для мене, але те, що належить робити в моєму особистому випадку.“ Таким чином вільна людина повністю несе відповідальність за власні дії. Розумне застосування моральної інтуїції Штайнер називає „моральною технікою“.

Свобода зумовлює також можливість помилки та провини. Подібно Шіллеру, Штайнер вбачає причину цього у відхиленні від істинно людського. У праці „Про естетичне виховання людини“ Шіллер описує два принципові способи того, як людина може себе втратити: „Однак людина може бути протиставлена собі самій двоюким чином: або як дикуна, коли його почуття панують над його принципами, або як варвара, коли його принципи позбавляють його почуттів.“ Р.Штайнер називає „аріманічним“ те, що воліє природній стороні людини надавати виключного значення й заперечити її духовну сторону. „Люциферичним“ він позначає те, що через фанатизм та ідеологію свавільно призводить до абсолютного верховенства ідеального над життям. Шлях розвитку до істинної людяності передбачає гармонійну рівновагу обох, як матеріальної, так і ідеальної сил.

Питання про те, чи існує свобода, для Штайнера – це питання про те, як людина може ставати істотою дедалі більше вільною. У цьому він вбачає певний процес розвитку, від якого залежить майбутнє людства. Антропософію Р.Штайнера можна було б назвати духовним гуманізмом.

Фрідріх Шіллер, пастель Герхарда фон Кюгельбена

Літературні джерела, повне зібрання творів (GA) Рудольфа Штайнера*:

- Die Philosophie der Freiheit (Філософія свободи), GA 4
- Das Ewige in der Menschenseele – Unsterblichkeit und Freiheit (Вічне в душі людини – безсмертя та свобода), GA 67
- Grundlinien einer Erkenntnistheorie der Goetheschen Weltanschauung (Основні засади теорії пізнання у світобаченні Гете), GA 2
- Der Zusammenhang des Menschen mit der elementarischen Welt (Зв'язок людини з елементарним світом), GA 158
- Metamorphosen des Seelenlebens (Метаморфози життя душі), GA 58, 59
- Das Geheimnis des Todes (Таємниця смерті), GA 159

*Видано – Rudolf Steiner Verlag, Базель

Зображення:
Архів Рудольфа Штайнера - www.rudolf-steiner.com
Німецький літературний архів міста Марбах - www.dla-marbach.de
Міхаель Штур - www.m-schur-verlag.de

Автор:
Елізабет Берінгер - www.elisabeth-beringer.de

Переклад у співавторстві:
Наталія Джигосва-Хазельштайнер, Дніпропетровськ; Роберта Калініченко, Черкаси

Графічне вирішення:
Софія Хайден - www.sophia-heiden.de

Видавць:
Гілка Антропософського Товариства в Німеччині ім. Каспара Хаузера, м. Салем - www.rudolf-steiner-exhibition.org